

zichters, *kampong*- en *desa*-hoofden en inheemse ambtenaren van de Dienst voor het Boswezen, hier en daar ook tegen Chinese handelaren en geldschietters.

De leiding van de *Sarekat Islam* lag over het algemeen in handen van ontwikkelden. Van het Centraal Comité maakten veel zonen van de hogere en de lagere aristocratie deel uit (ook een kleinzoon van de vorst uit het Pakoe-Alamse Huis) alsmede verscheidene journalisten; Korver vermeldt dat van de bijna tweeduizend bestuursleden van afdelingen die rechtspersoonlijkheid hadden gekregen, 40%, de grootste groep, bestond uit handelaren (die 'praktisch allen de titel van *hadji* droegen'), 16% uit lagere ambtenaren, 14% uit personen zonder beroep (dat konden zowel jongeren zijn als vermogende inheemsen), 10% uit landbouwers ('de meer gegoede elementen onder de dorpsbevolking') en 8% uit beoefenaren van religieuze beroepen; van die bijna tweeduizend bestuursleden bezat 33% een adellijke titel (op Java en Madoera alleen zelfs 48%) en 35% een religieuze.¹ De leiding van de *Sarekat Islam* lag dus duidelijk in handen van inheemsen die boven of zelfs ver boven het niveau leefden van de volksmassa's. Dat werd niet als bezwaarlijk gezien. Van primair belang leek dat de *Sarekat Islam* in een belangrijk opzicht iets nieuws bracht: alle taalmoeilijkheden ten spijt (het Maleis was verre van algemeen bekend) werd zij, aldus Korver, 'de eerste sociale beweging in Indonesië waarvan de leiders serieuze pogingen hebben gedaan om de bevolking van praktisch heel Indonesië in één verbond te organiseren.'²

Een sociale beweging dus, en daarmee ook een politieke, maar een beweging die de sociale tegenstellingen in de samenleving nergens ingrijpend kon wijzigen, en een beweging bovendien die in geen enkel staatkundig orgaan haar stem kon verheffen en invloed uitoefenen. Haar oprichting was met uitbundig enthousiasme begroet en diegenen die er lid van werden, konden een tijdlang kracht putten uit het besef dat zij behoorden tot een groot, heel Indië omvattend verbond, als welks leden zij zich in veel afdelingen aan elkaar kenbaar maakten met afgesproken geheime tekens³ – de resultaten evenwel, waar al die activiteit toe leidde, kwamen geenszins tegemoet aan de gekoesterde Messiaanse verwachtingen. Hieruit vloeiden twee gevolgen voort: dat enerzijds sommige leden

¹ A.v., p. 244–51. ² A. P. E. Korver: *Sarekat Islam 1912–1916*, p. 184. ³ Korver vermeldt 'het opsteken van de hand met gesloten vingers of het met de hand op een bepaalde manier over het gezicht wrijven bij een begroeting; het op een bepaalde manier knopen van de hoofddoek of een ander kledingstuk; het stellen van bepaalde vragen waarop bepaalde antwoorden gegeven moesten worden.' (a.v., p. 187)